

VII

Selymes csillogású fekete blúzt és sötétkék posztóból szabott bő szoknyát viselt az asszony, aki künn a konyhán Mártonffynéval elegyedett tárgyalásba. Fekete fejkendőjét mélyen a homlokába húzta, csak élénk sötét szeme sütött ki alóla. Arcát a negyvenen túl járók kissé fáradt szomorúsága árnyékolta. Erzsike már akkor megfigyelte, amikor átjött az udvaron és céltudatos, de nem sietős léptekkel a konyha felé tartott.

Nagy hangon beszélt, erősen tűzbejött valamitől. Erzsikének csak mondatfoszlányok jutottak el a füléig, pedig nagyon figyelt, maga sem tudta, miért csigázta fel anyyira érdeklődését a konyhában zajló beszélgetés.

– Tetszik tudni, ha ismét kezdődik, én inkább hazaviszem a lányomat! – hangja eltökélt volt. – Az apja ősszel is eltángálta, de úgy látszik, ez sem használt.

Mártonffyné szavaiban a kívülálló közönye érzett:

– De hiszen a legény egészen ügyes fickó...

– Ügyes vagy nem ügyes, nem arról van szó! – tüzelt az asszony. – Sze még csak az kéne, hogy ügyes se legyen! Eltöröm a lábát, ha holmi tepelák anyám-asszony katonája után kezdené üzni az eszit!

– Nem értem, miért vannak anyyira ellene.

– Hogyne! Hogy még bajt csináljon a lányomnak! Ez a leány egészen elvesztette az eszit! Meg van bolondulva! Nem törődik semmivel, a haját is kitépeti az apjával, de nem tágít a legénytől!

Halk, száraz nevetés fakadt fel a Mártonffyné ajkán:

– Ilyen a szerelem, lelkem...

Az asszony buzgón nyelvelt:

– Szerelem, szerelem! Köszönöm szépen! Abból nem lehet megélni! Még ha volna valamije annak a legénynek! De a csurdé seggin kívül semmije sincs annak, kérem! Azért mondom, hogy inkább hazaviszem a lányt!

Erzsike már tudta: Csergezán Regina körül kering a szó. Az ő szívére alkudozik a konyhában a két aszszony.

Semmi köze hozzá, igazán nem érdekelte a Regina sorsa, s még kevésbé a szívügyei. Mégis nyugtalanság vert gyökeret benne, a lélegzete szakadozott lett az izgalomtól, amint a mondatok a füléhez értek. Fokozatosan vált világossá előtte, hogy miféle furcsa szél kergette hozzájuk a sötétruhás, élesen perelő parasztszszonyt.

Dudás Ferenc tegnap ugyanis észrevette, hogy a falu alsó végén túl, a délre néző hegyoldalon, elsöpörte a porhavat a föl-föltámadó szél, s a száraz, aszott gyep jókora darabon mutogatta már barnás foltjait. Erről eszébe jutott, hogy tavasz felé szorítani kell az állatok takarmányozását, spórolni, amit lehet.

A gazdaság mindennapi apró nyűgeivel megterhelt szolgának váltott az esze, s nyomban azt is kitervezte, hogy azt a néhány juhot, amit Mártonffy úr még a magáénak tud, ki kéne hajtani a téli gyepre.

Azon nyomban hozzáfogott ötlete megvalósításához, nyakába vette a falut, s felzörgette az öreg Sikót, a juhászt, akinek nyájában a Mártonffy úr juhái is legelni szoktak.

Az öreg juhász hitetlenkedve meresztette a szemét: ilyen még nem volt, hogy kemény tél idején legelni hajtásák a juhokat.

A kontraktus különben is csak Szentgyörgy napjától Szentmihályig szól...

Dudás nem tágított, s végül is a juhász megígérte, hogy a nagyobbik fiát elküldi az udvarba, hadd hajtssa ki a nagyságos úr juhait. Ugyanakkor a juhász és felesége telipanaszolta a falut, hogy még csikorgó télen sem lehet nyugta a szegény pásztorembernek: ki kell hajtania az uraság juhait, pedig milyen kockázatos a legeltetés, sze az éhes farkasok mind a lakott helyek körül ólálkodnak, s lesik, hogy mikor ragadhatnak el egy-egy juhot, gyámoltalan birkát.

Elég az hozzá, híre futott a faluban Dudás kezdeményezésének.

S mivel a legénynek kellett kihajtania Mártonffy úr juhait, nyomban fülelni, majd szaladgálni kezdett Csergezánné is. Szörnyű veszedelem közelségét sejdítette: féltve őrzött leánya ismét összekerül azzal a betyár Sikó legénnyel.

Már arra is elszánta magát, hogy hazaviszi leányát az udvarból.

Mártonffyné megszeppent, hogy Regina valóban búcsút mond nekik, s mindenfélét ígérgetett a panaszkodó Csergezánnénak:

– Majd résen leszünk, lelkem, egyet se féltse! Különben is Regina „nem olyan fából van faragva”, annak a tisztességéért bárki kezességet vállalhat. – Majd ő személyesen avatkozik bele a szívek dolgába, maga kíséri majd éber figyelemmel a lány minden mozdulatát. Olyan nincs, hogy az ő eszén túljárjanak holmi megkerült szerelmek.

– Nem tetszik ismerni az én lányomat – mondta az asszony, s büszkeség meg féltékenység dagasztotta különben sovány mellét. – Olyan az, hogy ha meghallja annak az ördögfiadta Daninak a szavát, már szalad is, mintha eszét vették volna! A pokol tüzén is keresztülgázolna azért a legényért! Fene tudja, mivel babonázta meg...

Erzsike a legény alakját szerette volna földézni, de sehogy se sikerült, nem emlékezett rá. Próbálta elképzelni: sötét szempár, homlokába omló, csapzott haj, egészséges barna arcbőr... Nem ment.

Végül annyira türelmetlen lett, hogy vállára kanyarította a horgolt fehér hárászkendőt, s kiszaladt a kastély tágas szobájából, valósággal rohant az udvar végében épült nyári konyhába, ahol Regina épp ruhafőzéssel foglalatzkodott.

A különépületben téglából rakott kemence dudorodott a konyha fala mellett, s a lángok fészkébe besüllyesztve egy hatalmas üst. Abban főt a ruha.

Regina egy husáanggal a gyöngyöző vízből mindegyre felhólyagzó fehérműt nyomkodta az üstbe. A konyhában csak úgy gomolygott a gőz. A falak izzadtak, csepe-

gett róluk a lecsapódó pára, s cikcakkos csíkokban csordogált lefelé.

Mintha fehér fátylaktól bontakozott volna ki Regina fiatal, nyugodt, mindig derűs orcája. Rámosolygott a kisasszonyra s várta, hogy megmondja, miért jött.

Összenéztek. Az egyik mosolygott, a másik idegesen, ellenségesen, gonoszul hunyorgott.

– Maga alaposan befűtött ide – mondta.

– Muszáj. Jó erős tüzet kell rakni a ruha alá.

– Azért a fával se ártana spórolni...

Reginának tátva maradt szeme-szája. Ilyent még nem hallott ebben az udvarban, hogy a fával takarékoskodni kell. Vállat vont. Az önkéntelen mozdulattól Erzsike haragra gyúlt. A pimasz!... Még neki meri vonogatni a vállát!

– Igen! Hiába bámul énrám, mint egy ostoba!...

Regina nem szólt. Csak a homloka lett vörösebb, s a szemét sütötte le. Újra döfködni kezdte a hosszú, lapos husánggal a ruhákat, s örvendett, hogy sűrűn száll a gőz, s elborítja a másik leány alakját.

Erzsike földúltan, reszkető lábakkal szaladt vissza a szobájába. Nem lelte a helyét. Idegességében csaknem sírva fakadt.

Ha józanon végiggondolta, nem tudott számot adni magának, mi is történt vele, s mit akart Reginától. Később, mikor kezdtek elrendeződni gondolatai, váratlanul tisztázódott benne a meglepő érzés, hogy ő t tulajdonképpen roppant irigység gyötri. Reginát irigyli... A felismeréstől összeszorult a torka. Micsoda szégyen! Egy koszos kis cselédlányt!... Hosszan állt, markába vájta a körmét... És mégis! Irigyli az egészségét, erős testét, boldogságát, a szerelmét... A jövőjét! Mindent... Féltékeny rá. Mert annak sikerült. A fiút irigyelte tőle, akit nem is ismert... Azt a híres legényt, akinek egyetlen szavára eszét veszve szalad ez a boldog leány. Sokáig figyelt ki az udvarra. S a szíve vadul megdobbant, amikor Sikó Dani megjelent az istálló körül, s egy darabos mozdulattal feltépte az ajtó horgát... A melléhez kapott, s egyszerre lehámlott róla a svájci nevelés, zárda, Mártonffy-gőg, minden; asszony volt, asszonyiságától megfosztva asszony, semmi más... A legényt nézte, míg az be nem csapta

maga mögött az ajtót s el nem tűnt a juhistálló fekete üregében... Vége – gondolta magában megrendülten, s mintha feneketlen mélységből tért volna vissza: a szégyen és a meztelen vágy fogvacogtató iszonya hullámzott végig testén. Könnyei végigcsorogtak az arcán, s öklét gyúrta a szájába, hogy föl ne sikoltson.

– Brr! Ne! Fene a pofádat! Hogy a farkasok ennek meg! – ordította a legény. A hangra előkerült Dudás is. Csizmás lábait szétvetve állt az istálló ajtajában, s jobb karját előrenyújtva, rendelkezett valamit. A legény azonban nem vette nagyon szívére Dudás parancsolgatását. Végezte a maga dolgát. Az állatokat a kapu felé terelte, majd visszaszaladt, s kezébe ragadta a hosszú botot, amelyet imént az akol vakolatlan falához támasztott.

Sikó Dani csizmát viselt. Gyorsan mozgott, mintha forgószél táncolt volna Dudás mereven lecövekelte figurája körül. Maga nyitott kaput, kihajkurászta a juhokat, s botját pörgetve térengette őket. A levegő s a hely, ahova lépett, megtelt étellel, mozgalmassággal. Néhányszor szájába dugta két ujját, s akkorákat füttyentett, hogy az egyik öreg fán gunnyasztó varjak csapata fölriadt, s káromgva, lomha szárnylengetéssel a levegőbe emelkedett. A birkák pedig szaladva szedték irhájukat...

A távolodó hangok odafagytak a süket téli csendbe... Egyszerre didergető sivárság támadt Erzsike körül. Cél-talanul bámulta a havas udvari képet, s most vette észre, hogy a feketén meredező kerítés egy-egy deszkája hiányzik, egyik vége elvált a sásfától, s lecsüngött a földre. Élettelen és nyomasztó kép volt. Az udvar szennyes hólepedőjén állatok elpotyogtatott ürülékének barna foltjai éktelenkedtek; csupasz fák; totyakos rucák, amint a kitaposott nyomdékon tipegtek; s az istállók vörös téglafalai, amelyeket évtizedek óta nem sikerült bevakoltatnia a ház urának... Brrr! Micsoda kietlenség és gyászos unalom... Mintha a jövődjét látta volna maga előtt: az egymásba taposó évek hosszú sorát... Szennyes hólepedő barna foltokkal...

Megrázkódott. Az udvar sarkában Regina tűnt elő.

Előbb csak a fejét dugta ki a nyári konyhából, a sűrűn gomolygó gőzfelhőből, majd gyorsan kendőt dobott a fejére, elindult a nyitott kapu felé. A síkos ösvényen is

biztonságos, de kissé nehézkes járása volt, csípője egyenletesen, léptei ütemére ringatózott az úton, amelyen nemrég haladt tova nyájával a pásztorlegény. Mit akarhat? Talán búcsút integetni a távolodó legénynek? Elkésett! – gondolta Erzsike felélénkülve. Nem így történt. Regina nem sokadozott, egyszerűen becsukta a nagykaput, és sietett vissza a nyári konyhában félbehagyott dolgához.

Erzsike olyan erősen harapta be az alsó ajkát, hogy fájt. Szeme összeszűkült, s valami furcsa kíméletlenséggel, merev szemgolyókkal kísérte a másik lány lépteit. Nem is akarta már magyarázatát adni, hogy miért lobbant fel ez a lángoló gyűlölet benne a másik iránt. Túljutott a józan mérlegelések időszakán: a gát elszakadt, s mint általában a gyöngye idegrendszerű emberek, ez az örökletesen terhelt, beteg lélek már csak az ösztönök felmorajló áradását hallotta, s megadóan omlott eléjük, hadd vegyék birtokukba és ostorozzák a testét...

Ezen a napon szokatlan szórakozást eszelt ki magának. Felkutatta apjának egy régi távcsövet, amelyet Mártonffy úr valaha vadászati alkalmatosságnak vásárolt, de használatára sohase került sor. A látcsövet kíváncsian szeméhez illesztve, egyre azt a csupasz hegyoldalt leste, ahová Sikó Daninak kellett kihajtania a juhokat. S mivel jóval ebéd után se látta előbukkanni, leszaladt az udvarra, megkereste a legjobb kilátást az oldalra, s onnan szemlélődött a távcsővel. S hogy onnét se látott semmit a hómezőbe ékelődő kopár foltokon kívül, már kedve lett volna a távcsövet a ház falához vágni.

Csak akkor nyugodott meg kissé, amikor az estébe vesző alkonyat félhomályában újra meghallotta a meszszire hangzó füttyentgetést.

*

Lassan, csak napokkal a szerencsétlenség után kezdett visszatérni Máthé András testébe az élet. Napról napra élénkebbnek érezte magát. Próbálgatta az ujjait, sárgás színű aszott kezét gyakran emelte a szeme elé, s nézegette csodálkozva. Keserves napok voltak; kivált a feleségének! Máthé nyűgös lett, követelőző, semmit sem lehetett a kedvére tenni.

Az első órák rémületében csak kavargott az asszony mellében a fájdalom, mintha lassú folyású sötét víz sodorná magával, alaktalanul háborogtak benne az érzések. Aztán az áradat fokozatosan apadt...

A lovat, a társtalanul maradt egyetlen (mely szüntelen a társa után nyerített) mindennap kétszer meg kellett itatni s mindegyre kódot dobni neki a jászlába.

Gergely hamar cserbenhagyta; Sári nén nyakába szakadt a gazdaság nyúge.

Aztán az élet kezdte eligazítani a dolgokat. Minden úgy volt, mint azelőtt. A disznók is éppen úgy sírtak az ólban, ha késett a moslék, türelmetlenül emelgették orrukkal a hosszú lappancsot, visítotak. Elült a szelek dühös rohama, mélyen aláereszkedett az égbolton a feneketlen szürkesség, s a hó is szállingózni kezdett. Máthéné sorra és óvatosan barátkozott a környező világgal, mely nem omlott össze azzal, hogy a férje befordult az árokba. Nem fordult ki tengelyéből a világ, s a fenyegető halál is fölszedte a sátorfáját, odébbállt Máthé András szüette betegágyától.

Eleinte mélyen elkeserítette Sári nént az emberek többségének közönye. Aztán ebbe is beletörődött, különösen, hogy a férje kezdett erőre kapni. Tudomásul vette, hogy az élet nem szűnt meg a faluban, s olykor felöltött benne a kérdés: mit forgathatnak azok az emberek a koponyájuk mögött, akik fel s alá mászkálnak az utcán s egymásnak adják a korcsma kilincset. Néhány napos távlatból visszapillantva a baleset szörnyű éjszakájára, Máthéné érzékenysége irányt változtatott. Most inkább azon hatódott meg, hogy milyen erősen sajnálta ő az urát! Bár eléggé ő szinte lélek volt ahhoz, hogy legalább magának bevallja: bizony nem volt egészen önzetlen a fájdalma annak a férfinak a szenvedései iránt, aki oly sokszor verte kékre a hátát. Időnként már szinte meg is bánta tegnapi nagy elkeseredését!

Holott e megpróbáltatásoktól és félelmektől terhes napokban ébredt igazán tudatára, hogy mit is jelentett néki ez a kegyetlen természetű öklömnyi férfi! A napok múltak. És Sári nén egyre ritkábban nézett vissza a közeli és távoli múltba. A saját jövőjét kezdte rendezgetni magában, mert ezen aztán valóban kesereghetett vég nélkül!

Megrémült a gondolatra: lám, ha ez a pöttömnyi mérgezsák beadja a kulcsot, az örökösök nyomban széttépik a földeket, neki annyija sem marad, hogy a betevő falatját megteremje. Az ilyen képzelgésektől nyomban sírásra fakadt.

– Jaj, édes jó uram, nem bánom én, akármit csinálj velem, csak éppen meggyógyulj! – borult az ágyra s ölelte az ura lábait, amikor senki se látta.

A beteg már forgolódni is tudott, próbálgatta az izmait. Erőtlenégtől remegő kezét az asszony fején nyugtatta, s olyan rég feledett mozdulatokat tett, mintha simogatná.

– Ne búsulj, Sári. Egyet se sírj. Majd kirángat engem az úristen ebből az ágyból. Egyszer csak jobban leszek. Aztán kezdjük előlről az életet.

A szavak gyöngéd zengése erősen megríkatta az asszonyt. Most azon kellett símia, hogy milyen igazi szépen tud beszélni az ő ura! Órákig elhallgatta volna. Mégis csak áldott lelkű, jó ember!

Ahogy tovailleszték a téli napok, a beteg állapota szinte láthatóan javult. Érdeklődése mindenre kiterjedt. Tudakozódott, firtatott, szegről-végről még a házkörüli dolgokról is kérdezett. Be nem állt a szája. Most kezdte csak bűnük ereszteti a fejét a megdőglött ló miatt. Egész nap arról beszélt.

Másikat kéne vásárolni, ha volna miből...

A pénzügyi kormányzat nem méltányolta Gergely pápának az időszámítás terén kifejtett fáradozásait, s december helyett márciust tette meg a pénzügyi év utolsó hónapjának. Hogy minden esztendő legnehezebb időszakában lépjen működésbe az adóprés, amikor is tüzzel-vassal behajtják az adóhátralékokat...

Oda is fizetni kell. Bizony rosszabbkor nem is mondhatott volna búcsút az a ló a földi életnek.

Ahogy gyógyult Máthé, úgy szaporodtak a gondjai.

Már az sem vigasztalta, hogy napestig cinkék röpöködtek a ház körül, fáról fára szállva szerelmes hívogatásokkal. A nap érezhetően megnyúlt: valamivel hamarabb virradt, s az este, mielőtt belépett volna a falu közé, kissé megpihent kint a hóborította szántóföldeken. Késlekedett.

Gergely látogatásai is egyre gyérültek, amint a nagybátyja végtagjaiba visszaszivárgott az élet. Rendszerint estefelé állított be, amikor a jószágait elkúrálta. Máthé mindannyiszor türelmetlenül várta ezeket az alkonyati látogatásokat, hiszen Gergely volt a hírharang, tőle szerzett tudomást a községi közigazgatás eseményeiről, ő hozta el a betegágyhoz a mindennapi élet pezsgését. Hogy a bíró hidat tervez a falu alatt folydogáló patakra, ami persze újabb megterhelés a községnek. Mert miből akarja megcsináltatni? Nyilván: pótadóból! A pótadó olyan érzékeny sebe volt a község életének, hogy ha csak érintették, máris fölajdult tőle a szenvedő nép. Máthé nemcsak ajdult, egyenesen hörgött a méregtől. Különbö a pótadó volt az a korbács, amellyel kímélet nélkül lehet csépelni a bírót.

A lakosság nagy része az idén is százszázalékos pótadót fizetett, mind zúgathatták, hogy törvénytelen. Anynyira törvénybeütköző volt, hogy a járásbíró maga se értett vele egyet. Ami nagy szó... Ugyanis akik megfellebbezték, azokét felére csökkentették! Mindenesetre a bíró és a jegyző a magas pótadó kirovásával derékig gázolt a törvénytelenségbe! Hiszen akik elkéstek a fellebbezéssel, azokon a járásbíró sem segíthetett. Így aztán a falu lakosságának a többsége addig s addig fontolgatta az újabb kiadásokkal járó eljárás megindítását, hogy elszalasztotta a határidőt. Mit volt mit tenni, fizethették a magas pótadót, ha nem akarták, hogy a párna is kikerüljön a fejük alól.

A nép sohasem tudta, hogy a bíró és a kormányzó urak szövetsége mit kotyvasztott ellene. A jelenlegi bíró olyan ember volt, hogy mindennek aláírt, amit a jegyző az orra elé tolt. Márpedig az olyan bíró, aki a jegyzőt hűséges kutyaként szolgálta, nem kellett a népnek!...

Máthé András száraz ujjai idegesen mozogtak, s a keze mindegyre ököbe szorult. Ványadt teste épp hogy pihegett, de indulatai már teljes gőzzel működtek.

Mire kell az a híd? Hogy a városi urak gépkocsija kényelmesen átsétálhasson rajta! S ha úgy vesszük, igen-csak ritkán pöfögött be egy-egy autó a faluba. A rossz utak kegyetlenül gyilkolták a motort; márpedig azért az ezerben egyszer idetévedt autóért tényleg nem érde-

mes új hidat csináltatni a falu pénzéből. Ha az állam megcsináltatná, az egészen más, azt intézze el a bíró, ha olyan nagyokos! A falunak megfelel a régi is, akármilyen szénával megrakott szekeret is megbír. Igen ám, de a jegyző kedveskedni akar az autóval mászkáló városi uraknak; az ő akarata pedig törvény. Ahelyett, hogy a bíró karakánul szembeállna vele, ha a nép érdekeiről van szó... Lesheted!

Közösen nyúzzák a népet!

András bá már káromkodni is tudott. Előbb csak próbálgatta a hangját, aztán kieresztette. Jó adag neveltség volt ebben a kukoricacsőnyi emberkében, ahogy fekete szemét villámlóan forgatgatva perelt a világgal s az Istennel.

Minap este azt a hírt szállította Gergely, hogy Mártonffy nagyságos úr bennfentesei, s főleg a folyton lóstató Dudás, erősen járják a falut, erdőlőket keresnek; de senki sem akar menni. „Na hallod! – magyarázta Máthé. – Nem is csodálom. Sze embertelen munka is télen az erdőlés!” Ki ne tudná, ha nem ő? Annak idején, legénykorában még a módosabb gazdák legényfiai is elszegődtek a téli napokra a Bucsinra erdőt irtani. Amikor aztán tavaszelnön visszatértek a faluba, kettő-három mindig hiányzott közülük. Vagy a leroskadó fa ütötte agyon ő ket, vagy eltévedtek a járatlan rengetegben, s hóolvadás után csak a ruhájuk foszlányait találták meg...

A Mártonffy-udvar cselédei, miután a faluban hiába kísérleteztek, bejárták a környező községeket is. De messzire elharapózhatott már a híre, hogy a nagyságos úr sohasem fizeti ki a napszámosait, mert csupán kilenc erdőlőt sikerült fölajtani a faluban s a környéken.

Néha az orvos is ellátogatott még betegéhez, bár egyre ritkábban. Kötzgette a sebeit, s közben Máthé duzzogva elfordította a fejét, kerülte a Mátyás tekintetét. Nem enyhítette meg csontjába ivódott régi haragját Szabó Pista fiának minden igyekezete s gondossága sem.

Eljött aztán végre a nap, amikor Máthé András elmondhatta, hogy most már valójában jól érzi magát. Fájdalmai elmúltak, az ágyat viszont még nem hagyhatta el. Gyöngé is volt, a hosszas fekvés kiszívta testéből az erőt.

Azért önelégült vigyorral révedezett maga elé:

– Azt hittem, sohasem lesz többé ember belőlem...

Gergely rábólintott. Ami igaz, igaz:

– Abiza. Nagy megpróbáltatás szakadt kendre.

András bá a nagy veszélyen átgázolt ember lelkesedésével magyarázta:

– Tudod, öcsém, az egyik lábamat az angyal fogta s a másikat az ördög. Rángatták kétfelé veszettül. Ki tudhatja, melyik lett volna az erősebb, s hová jut a halandó testből kiszálló lélek: a mennyországba-e vagy a pokolba?

Komoly orcával, eltűnődve beszélt. Ezért is ütötte szíven az öccse száraz, lelketlen röhögése:

– Lássá. Meg kellett volna borítani őket egy-egy kosárral!

Úgy nézett Gergelyre, mintha a másik meghibbant volna:

– Mit kellett volna megborítani, te? Elment az eszed?

– Hát az angyalt meg az ördögöt! Ha befogta volna őket, most milyen jól eljátszadoznának itt együtt.

András bá sértődötten gubózott magába:

– Csak üzzed az eszedet. De ha az a Szabó Mátyás nem segít, nekem kampec!

Akárhogy, azért az orvos tekintélye megnövekedett a szemében. Csak azon bánkódott, hogy miért éppen az ő halálos ellenségének a fia. Egyébként derék, rendes ember lehetne...

Az ágy végében üldögélő Gergely fanyar fintorral húzta el a száját a nem várt elismerésre. Túlzásnak tartotta, hogy bátyja mindent a Szabó Mátyás érdemének tud be, mintha ő k nem is lettek volna. S még mindig erősen birizgálta a csőrét Pista bá viselkedése azon az emlékezetes éjszakán... Fitymálólággal legyintett:

– Mátyás? Úgy látszik, keed nem volt eszínél az elejin. Mert ha mi a keed életit Szabó Mátyásra bízuk, akkor az angyal és az ördög már rég kettébe szakította volna a kend testét a nagy rángatásban! Ezt én mondom! Keed már arra sem emlékszik, hogy kicsoda segített, amikor halálán volt.

Nafene! András bá kíváncsian fordult Gergely felé. Hadd lám, mi újat hall? S hitetlenkedve kérdezte:

– Ki, te?

– Hát Lidi nén! Ki más?

Erre már csak felült, bármilyen nehezére esett is még a gyors mozgás.

– Lidi nén? Az a vén boszorkány?

Sári nén nyomba odaugrott, s párnával pockolta föl az ura hátát. András bá ült, s nézett maga körül tétován. Arcába mély gödröket vájt a betegség, amúgy is sápadt színe még jobban elhervadt, szakálla hosszúra nőtt, ijesztő, elvadult volt az egész ember, de a szelíden ráhulló lámpafény meglágyította darabos vonásait. Csak akkor ütközött ki ő si, kaján vadsága, amikor szembefordult a fénnel, s szemei pengéként csillantak meg kiugró pofacsontjai között. Újra megkérdezte:

– Lidi nén? Az az angyalcsináló? – s most már ő legyintett kicsinylően.

– Az hát! – emelkedett föl ültéből Gergely. – Vagy nem hiszi?

Gergely, mintha a levegőből kapná el a bizonyítékokat, heves mozdulatokkal kalimpált. A cserepes felé fordult, s az ágyát szólította:

– Ugyi, hogy Lidi nén, ágyóm?

Sári nén sietett helyeselni:

– Bizony, Lidi nén! Mert ha ő nem lett volna, az én egyetlen drága uram testéből már a nyüvek lakmározának. Ennék a drága hú sodat!

András bá csóváltgatta a fejét, hümgetett, nem akart hinni a fülének, s ellenvetésül ezzel vágott vissza:

– Tévedés. A föld alatt nincsenek is nyüvek. Különösen télen.

De Sári nént nehéz volt kizökkenteni:

– Jaj, szentséges istenem, milyen rémséges még el is gondolni! Abban a töméntelen sötétben, ahol levegő sincs! Nem is láthat az ember. Csak a semmi. A semmi!

Máthé hátán végigfutott a borzongás.

– Ott már mindegy, ha van levegő, ha nincs – próbált meg ellenkezni. – Ott már az örök élet fénye világít az embernek.

Az asszony megemelte a hangját:

– Jaj, istenem! Mert ha Lidi nén nem lett volna!

Annak a gyámoltalan öregasszonynak a kicsi ujjá egy-magában felér tíz doktor tudományával!

Így van. Helyesen mondja az ánya! Gergely hatalmasat bólított, s nyomatéku­l megjegy­ezte:

– Az orvos megölte volna keedet, ha nem vigyázunk. Már az első éccaka úgy teliszurkálta mindenféle tűkkel, hogy a következő délutánra teljesen elállt a vérkeringése. Nem így volt, ányóm? Osztán a nyakát is úgy bekötözte, hogy már néztük, hogy megnyivad. De a semmi. Körültekerte a fejit, a mellét, még a hasát is, hogy a bőr ne jusson levegőhöz, ne tudjon lélegzeni. Pedig Lidi nén is megmondta, milyen fontos az emberi szervezetnek a levegő. S igaz is, próbálja megállni valaki lélegzés nélkül, bár öt percig! Hát lehet? Már néztük, hogy kiszáll az élet keedből, s ott múlik ki a kezünk között. Na, fussunk hamar Lidi nénért!... Így volt, ányóm?

– Így. Éppen így! Szóról szóra!

Olyan érdekes és izgalmas volt a téma, hogy az asszony odahagyta a vacsorakészítést, közelebb merészkedett az ágyhoz, s mohó szemekkel várt sorára:

– Tulajdon szememmel láttam, amikor a halálmadár rászállt az ablak párkányára. Háromszor egymás után! Mások is látták... Azt is Lidi nén hessegette el, a baglyot! Jaj, ha nem jutott volna eszünkbe, hogy szalasszunk a vénasszony után!

András bá előbb eszénkedve, majd fokozódó figyelemmel hordozta körbe tanácstalan tekintetét a két bizonykodón. Ugyanbiza mit akarhatnak? Ült az ágyban nagy peckesen, s csak távolról jutottak értelméhez a szavak, abból a másik világból, amely mostanig a szerencsétlenség óta alig létezett a számára. Valamire emlékezett ugyan, de úgy képzelte, hogy Lidi nént csak álmában látta. A kezdeti magas láz, a hosszas ágyhoz­kötöttség, a testében nemrég elszenvedett pokoli fájdalmak mintha eltompították volna. Nem tudott eligazodni ezen a beszéden, képtelen volt rendet teremteni a gondolatai közt. Ugyan! Ha nem ő segített rajta, akkor minek üti be hozzájuk még most is az orrát a doktor? S a vén boszorkány? Hova tűnt? Ej, nagy hókuszpókusz kavarog itt körülötte.

Semmi sem volt biztosabb jele egyre javuló állapotának, minthogy e pillanatban a káröröm is fölcsillant a

szemében. Ejnye! Mégsem olyan bolond ez a Gergely! Van neki magához való esze. De mit komédiázik?... No ugye, hiába dobta ki Szabó István a sok pénzt a fia taníttatására!? Szinte felröhögött. Jól van, Gergely! Az orrára koppintunk! He-he! Hiába verte a mellét böszén, dicsekedve, hogy urat farag a fiából! Hát miféle úr az, akinek annyi sütnivalója sincs a fejében, mint annak a reszkető kezű, vaksi Lidi nének?! Aranyeszed van, Gergely! Hát doktor az olyan?

Nézett, hallgatott, ingadozott, még nem volt mersze kimondani a gondolatait. Az öccse az összeesküvő türelmetlenségével uszította:

– Nem is tudom, hol volt az eszem, amikor azon az éccakán békopogtattam Szabóékhoz. S hát nem az volt az első szava annak a vén tolvaj Pista bának, hogy: van-é pénzetek? Ha nincs pénze Máthé Andrásnak, dögöljön meg! Megérdemli!

Ez hatott. András bá döntött. Jól van, Szabó Pista, te akartad!... Érezte, hogy felforr a vére. Dühre gerjedt. Öklét olyan serényen forgatta meg kókadt feje fölött, mintha soha semmiféle betegség nem döntötte volna ágyba.

– Hű, az antikrisztusát! Majd fölkelek én egyszer eből a nyomorult ágyból! Fel én! Akkor majd megmutatom, kivel kezdtek ki! Az irgalmát neki!

Gergely, aki eleinte minden különösebb terv nélkül ment bele a játékba, most, hogy belekóstolt s megérezte az ízét, mind ravaszabb fogásokkal csalogatta az öreget a családi gyűlölködés mélyvizeibe. Mindketten tudták, hogy hazudnak, de már nem is gondoltak reá, halálos komolyan játszották a komédiát.

– Úgy volt, ugyi ángyóm? – tüzelt tovább Gergely.
– Azt képzelte, hogy koldusok vagyunk, akik a szomszédok ajtaján kilincselünk betevő falatért. Aztán valamit forralt magában, mert mégiscsak elküldte a fiát. De miért küldte? Ez a kérdés. Nekem is van sütnivalóm, én is átláttam a szítán! Na, gondolták, most kezünkbe adta az Isten Máthé Andrást! Itt az alkalom, hogy átbillentsük a másvilágra! Azt mondta Szabó a fiának: „Szúrj bé neki jól, szorítsd meg a nyakán a kötést, hogy majd a Szent Péter kapujában ébredjen föl álmából!” – Nagy szálla

keed az ő szemükben, a bíró miatt. Most már látszik tisztán.

András bá agyát végképp elborította az indulat köde. Mintha az élet hosszú, nyugós esztendeibe belefáradt ingerültsége is kipihente volna magát a betegség alatt, most új erőre éledt:

– Mit beszélsz, Gergely? Nahát, majd megmutatom én, csak bújjak már ki ebből a nyomorult ágyból!

Mozdult, tapogatta a hosszas fekvéstől sajgó ülepét, alig lelte a helyét. Hívta a vérpezsdítő élet, a mindennapok annyi izgató eseménye, fűtötte a gyűlölet Szabó István meg a bíró ellen. Kereken kijelentette:

– Majd meglátjuk azt a pótadót is! A járásbíró megmondta: törvénytelen! Fellebbezünk! Fűtülök a határidőre! Mert a törvény az törvény isten és ember előtt. Nem másítja meg semmiféle határidő! Szeretném én látni, ki mer ujjat húzni velem, ha a törvénnyel állok elő! Megtámadom, még ha az életembe is kerül! Megmutatom én, hogy elcsapatom a jegyzőt a bíróval együtt! Mert én olyan ember vagyok, hogy nem szenvedhetem a törvényen esett csorbát!

Belelovalta magát, vére a fejébe tódult, s váratlanul elszédült. Érezte, hogy szája előtt erősen meggyérül a levegő. Erőtlenül tátozott, a feje hátracsuklott. Egész testét kiverte a verejték. Mindez egy futó pillanatig ha tartott; gyorsan összeszedte magát, megkapaszkodott az ágy oldaldeszkájába, s halk, bágyadt hangon ráförmedt a feleségére:

– Istenesen befűtöttél. Minek csinálsz ilyen meleget? Mindjárt téged is beduglak a tűzbe, legyen meleged, ha fázol! Megnyivad az ember ebben a hőségben. – Orra mellett, a mély árokká vésődött barázdákban patakzott az izzadság.

– Nincs is meleg – kockáztatta meg Sári nén. S kérdőleg nézett a sógorára, de mielőtt Gergely bizonyíthatott volna, ismét ráhördült az ura:

– Meleg van, ha mondom! Oltsd ki a tüzet, megfuladok ebben a pokolban!

– Olyan nagy meleg azért nincs – állapította meg Gergely is. – De ha keednek hevülése van, akkor ta-

karózzék ki. Erősen vastag ez a pokróc – s már ránk-gatta is lefelé a takarót a bátyja testéről.

András bá hosszan elnyújtózott az ágyban. Mozdulatlanul, fáradtan feküdt, a szemét is becsukta. Percek teltek el, míg aztán egy kicsit megkönnyebbült, a falak forgása is csöndesedett, a lélegzése visszanyerte vontatott, de szabályos ritmusát.

Gergely már a harmadik cigarettát szívta:

– Megölte volna az, ha mondom – kapcsolt vissza az eredeti témára. Különösen alkalmasnak vélte a pillanatot. – Mert láttuk. A vénasszony oldozta ki a kötést a nyakán. Akkor már kidüldet a keed szeme, s úgy rugdalózott, mint a ló, amelyiket kötélén rángatnak. A halál fogta már a kötélen végét. Tényleg az utolsókat rúgta. Mert tudja, lehet, hogy jobb az apjánál, de abban a Mátyásban is csak Szabó-vér folyik. Teli van az is kutyasággal.

András bá letörülte homlokáról a verejtéket, s ismét feltápáskodott.

– Még hogy engem ölt volna meg az a szilivány ember? Sze olyan vékony, hogy egy jó szél elfújja. Azt hiszed tán, hogy engem olyan könnyen meg lehet ölni? Sze tudtam én azt, mindent tudtam. „Na, csak csináljad, gondoltam, hadd lám, mire mész!” Osztán hagytam. De én tudtam mindent!

Felesége karikába hajlított füstölt kolbászt tett egy lábosba, s a zsír a fedő alatt percegett. A kolbász szaga percek alatt betöltötte a helyiséget. András bá orrlyukai kitágultak: többet ér ez minden patikai kotyvasztéknál! Orrcimpája remegett, szaglászott, és mélyeket szippantott a nehéz gőzből. Emlékezetében fölbredt a régen kóstolt kolbász füstös, finom íze, s összefutott a nyála: erősen megkívánta.

– Tudtam én, hogy meg akar nyivasztani azzal a fehér kötéssel – terelte el erőszakkal a figyelmét a kolbászról. – De hagytam, hadd lám, miben mesterkedik. S hogy nem sikerült neki, elhatározta, hogy kiéheztetéssel segít a másvilágra. Mindent tudok. De téved Szabó István, ha azt hiszi, hogy túljár az eszemen! – Elégedett diadallal kacagott maga elé. – Már nem is vagyok beteg, hiába akar erőnek erejével ágyban tartani. S engem nem lehet kiéheztetni! Eszem én, ami jólesik!

Gergely, a hűséges rokon, tövig szívta a cigarettáját, mikor már a körmét égette, eldobta. A nagy viaskodásban elfáradt. Úgy agyonbeszélte a fejét, hogy már maga is hitte: Szabóék talán valójában át akarták billenteni a bátyját a túlvilágra. Elgondolkozva hallgatott. Ki tudja? Minden lehetséges... Nagyokat ásított, meg is éhezett. Mindjárt a kolbász is megsül... Nem maradhat, még azt hinnék... Tempósan készülődött, a karjait a magasba lökve nyújtózott.

– Na, én megyek. Jóccakát. Erről még beszélgetünk.

– Megbeszéljük – hagyta rá Máthé. – Ha azok azt hitték, hogy amiért befördítettek a lovak, az eszem is elment, hát tévedtek. Hiába adogatta el a földeket Szabó István, hogy taníttassa a fiát s eszet vásároljon neki... Nem úgy megy a!

Máthé András a legutóbbi napokban is csak tejjel meg teával élt, bárhogyan megjött az étvágya: az orvos ma is szigorúan megtiltotta neki, nehogy egyebet megpróbáljon enni! Veszélyes zúzódásokat szenvedett a gyomra, annak meg idő kell, amíg begyógyul.

A kolbász ínycsiklandozó illata azonban egészen elvette az eszét: kék meg zöld karikákat látott maga előtt. Alig győzte nyelni a nyálát.

– Azt akarja, hogy éhen haljak? Hogy élve száradjak el ebben a bestelen ágyban? Sze olyan lettem máris, akár a kopogó csont. Tévednek Szabóék! Velem nem lehet egykönnyen alulról szagoltatni az ibolyát!

Olyan feneketlen űrt érzett a gyomra helyén, mintha az egész belső részét kiemelték volna. Csak félszájjal szólt oda az asszonynak:

– Meddig akarod sütni azt a kolbászt?

Sári nén összeresztent:

– Fordulj inkább bé a fal felé. – Mert, bár a Lidi nén-mesében Gergellyel tartott, valahol a lelke mélyén érezte, hogy az orvos szava az igazi: igazodni csak az után szabad.

Máthé hangja követelőző lett:

– Azt kérdeztem, elkészült-e már az a kolbász?

– Miket beszélsz! Sze tudod jól, hogy...

– Enni akarok! – ordította a férfi egész testében remegve.

Megijedt Sári nén, s próbálta megzengetni a leggyöngédebb húrjait, kicsit kérlelve s ugyanakkor halvány szigorúsággal a szavaiban, ahogy gyerekekkel és beteggel szokás:

– Mi nem járja meg az eszedet? Kolbászt enni! Adok én neked tejet, amennyi kell. Friss fejes, mindjárt felfő. Jó meleg tejet.

András bá magából kikelve ordította:

– Tejet? Még mit ne! Te is a föld alá akarsz segíteni? A gyilkosaimmal szövetkezel? Nem akarok én megválni ettől a bús élettől senki kedvéért! Hiába szeretnétek koporsóba gyömöszölni! Nekem az orvos nem parancsol, semmi bajom, nem vagyok beteg! Csak az éhség! Elég volt! Vagy tán sajnálsz tőlem azt a falat kolbászt? Azt hitted, mi, hogy az egész disznót te fogod föl zabálni? Olyan nincs! Kolbászt adj, vagy mozsárba töröm meg a fejed!

Az asszony ijedten pillogott tanácstalanságában:

– Még hogy én sajnálom! Sze jól tudod, alig várom, hogy esténként ketten ülünk az asztal mellé, osztán... De hátha... Jaj, édes jó uram...

A beteg Máthé önuralma fölmondta a szolgálatot. Semmiről sem akart tudni; egyetlen kívánság volt az egész kicsi emberizink:

– Megtanítlak én téged is, ha mostanig nem tanultad meg! Meg én! Adsz kolbászt vagy nem? A fehérség teremtésedet!

Gyöngeséget, betegséget, mindent feledve térdelt föl az ágyban, s előrehajolt a kanapéra, ahol a harisnya korból kinyúlt a vastag szíj. Meg is találta, s egyetlen elszánt mozdulattal kirántotta a korból. Közben káromkodott, mint a jégeső. Főlegyenedett, bogos, inas lábával lelépett a padlóra, s a szíjat feje fölött tekergetve, nekirotott a feleségének.

Az sem volt rest: pillanat alatt kiugrott az ajtón; közben sikoltzott, segítségért kiáltott, mintha tűzvész támadt volna a házukra. Csak percek múlva tért vissza, harmadmagával, s úgy se volt bátorsága elsőnek lépni át a küszöböt. Még mindig jajveszékelt s kapkodta a levegőt.

Meghökkenítő látvány tárult a belépők elé: nemcsak a dühös kiabálás halt el s fulladt ijesztő csendbe, hanem

Máthé András se volt az a nagy vitéz, aki az előbb. Egy rongycsomó feküdt kétrét csavarodva keresztbe az ágyon: egy vonagló rongyhalmaz. Hörgött, kínlódott, s görcsbe merevedett ujjak meredeztek ki belőle, a semmit kaparászva. Egyre összébb csombolyodó teste karika formára görbült, akár a lábosban sülő kolbász.

Sokadozás nélkül ragadták meg a hónalja alatt, lábánál fogva, s nehéz cipekedéssel fordították hosszába. Körülállták, és sajnálkoztak felette, sopánkodtak és tanakodtak maguk közt, hogy mit is lehetne tenni. Minden figyelem az ájult emberre összpontosult. Sári nén is megfélemedezett a kolbászról, hamarosan oda is égett, úgyhogy az egészet a kutyának lehetett vetni.

Az egyik szomszéd mégis észbekapott, s maga szaladt el az orvosért. András bá görcsei nem enyhültek, a gyomrát markolászták, vacskolták. Ha nem nyegődözik szakadatlanul, s nem mind gyúrja, gyömöszöli öklével a gyomra tájkát, bizvást hitték volna, hogy most aztán végérvényesen ütött a szomszéd utolsó órája.

Tehetetlenek voltak.

Egyikük megjegyezte – akarata ellenére szaladt ki az óvatlan szó a száján, mert hiszen Sári nén előtt nem lett volna szabad ilyent gondolni se –:

– Ez sem eszik több kolbászt, ejjsize.

A mellette álló bánatosan csóválta meg a fejét, s kissé közönyösen jegyezte meg:

– Szegény András bá. Pedig már egészen jobban volt...

Sári nének ez alkalommal is – ahogy azt már megszokta a szerencsétlenséget követő fekete napokon – patakzottak a könnyei. Arcát törülgette a kötényével, s szepelve panaszkolta maga előtt is érthetetlen mondókáját, mint a felhúzott gramafon, amelynek nincs más lemeze, hát ezt darálja végeszakadatlan, akkor is, ha másról szeretne beszélni; mert mondani muszáj, amikor így az érdeklődés középpontjába kerül az ember. Azt meg nem állná!

– Lássák, jó emberek! Mire képes a gyűlölet. Szegény jó uramat a doktor halálra éhezettette. Úgy legyen-gült szegény, hogy már nem bírta tovább. S né, most hova jutott! Éppen az előbb beszéltük Gergellyel, hogy

Szabó István fia mindent elkövetett a drága jó uram élete ellen. Hát ugyi, nem lehet a Szabóék eszén túljárni!? Mert ha egyszer ő k feltették magukban, hogy megölik az én drága uramat, akkor velük szemben az Isten is tehetetlen!...

A szomszédok tekintete szinte zsinóron rándult a síró-rívó háziasszony felé. Karikára tágult szemek nézték, vizsgálgatták a szerencsétlent. Aztán egymásra sandítottak a megértő szomszédok, mintha csak csöndesen tudomásul vették volna, hogy Máthé Andrásné a buzgó betegápolásban elvesztette az ép elméjét. Nem szóltak semmit, csak a fejüket ingatták meg szánakozva, és sóhajtottak egyet-egyét.

*

Alig pittyent meg a kertek fagyott ágain a cinke, a falu szélén lakó cigánynék máris elindultak házalni a meszelőkkel, s próbálták hitvány portékájukat rátukmálni a gazdasszonyokra.

Jolánka azonnal észrevette a nagy jövés-menést. Amikor csattant a zár, egy percre mindig kiemelkedett mélységes magányából, s kipillantott az ablakon. Egyik piros szoknya a másik után tűnt föl a fehér környezetben. Már idegesítette a sok házalás, bedugta a fülét, hogy ne hallja, amint künn a pitvarban anyósa a hosszú mondókájú, összevissza halandzsázó látogatókkal vitatkozik.

Tavaly két meszelőt is vásárolt Mányi nén, s azok az idén is megteszik a szolgálatot.

Jolánka már kívülről tudta, mit fog válaszolni az anyósa, ha újra nyílik az ajtó. Olykor azzal szórakozott, hogy előre elmondta magának az anyósa válaszait. De aztán ez a játék is az idegeire ment. Legszívesebben előretolta volna a reteszt a kapun, hogy ne mind csattogtassák.

Ősi, hagyományos cserebere folyt a meszelőkkel.

Nem kellett pénzt adni érte, s nemcsak azért, mivel a kínálgatók maguk is tudták, hogy így tavasz felé, amikor az adószedő is elindul házról házra, bűvészkedéssel se lehetne egy bani készpénzt kivájni a gazdának köténye alól, inkább azért, mert az ilyen meszelőárusítók nem is igen tudták, mihez kezdjenek a pénzzel; legfennebb a fér-

fiak tépték volna ki a kezükből, hogy a korcsmáig meg se álljanak.

Ezek a mindig siető járású, ringó derekú cigányaszonyok hamarabb megelégedtek egy darab szalonnával, egy megavasodott orzával, hiszen efféle szerzeményekből éltek a faluvég lakói...

Hanem ilyenkor már az avas szalonnát is a hitvány, csontos orját sem lökték oda szívesen a gazdának, azt számígtatták, különösen a módosabbak, hogy hamarosan bekopogtatnak a legnehezebb télvégi napok, amikor a szegény napszámosnép is kapva kap a szalonnán meg egyéb maradékon, amit a módos gazdák házában nem mind fogyaszt el a család. A gazdagabbak ilyenkor vásárolták meg jó olcsón a nyári munkaerőt. Egy falat ennivalóért, egy kupa lisztért a nagy szorultság és az örülő gondok idején így adogatták el cserében nyári napszámaikat a szegények. S még hálásak lehettek, ha kaptak valamit.

A gazdák meg elégedetten dörzsölték a kezüket, és esténként bütykös ujjuk között elkoptatott ceruzavéggel számolgatták, hogy melyik család hány napszámmal került az udvarukba...

Mátyás csak néhány perce toppant haza. Örökösen a faluban sürgött-forgott, sohase volt megállása. Neki könnyű – gondolta Jolánka –, teljesen belevész a munkájába, álmainak, elképzeléseinek makacs, szívós hajszolásába. Sokszor meghökkent ennek a megtörhetetlen akarat erőnek a láttán. Érthetetlen volt előtte, és szinte félt is tőle.

- Szervusz.
- Szervusz.
- Na? — nézett rá az ura.
- Semmi.

Alig esett szó köztük és az is csak röviden, foghegyről, mintha harapófogóval rángatták volna ki egymásból. Mátyás, ahogy látta, hogy a felesége elfordította tőle az arcát, fellélegzett, és maga is elfordult. De Jolánka titokban rálesett a szeme sarkából, és amikor meggyőződött, hogy a férje már nem figyel oda, hosszan, alaposan vizsgálta, mint egy idegent.

Legmélyebb hallgatásba az öreg Szabóné burkolózott. Hátat fordított nekik, miközben langyos, párolgó vízzel

moslékot kevert a sertéseknek. A korpa édeskés illatától terhes pára gomolyogva szállt föl az edényből, és betöltötte a pítvart.

Jolánka egy kicsi széken kuporgott a cserepes mellett, ahol a puliszkát szokták keverni. Úgy tett, mintha a hátát melengetné. Remegő állát a tenyerébe támasztotta, szemrebbenés nélkül merengett a semmibe. Már nem figyelte az urát.

Mátyás valahonnan elővett egy vaskos könyvet, s a következő percben egészen belefeledkezett a böngészésbe.

Amióta Máthé András bát az a szerencsétlenség érte, az orvos házaspár viszonya meglehetősen elhidegült. Keveset beszéltek egymással; ha együtt voltak, nehéz hallgatás töltötte be a házat. Mélységes, meredek szakadék hasadt közük. Ha a férfi olykor számbavette együtt töltött hónapjaikat, rá kellett eszmélnie, hogy ez a szakadék nem új. Eddig is közöttük tátongett, csak nem vették észre; mint az alvajárók, behunyt szemmel támolyogtak mellette. De most egyszerre kinyílt a szemük, s megdöbbenve eszméltek rá, hogy a szakadék két távol eső széléről bámulnak egymásra.

Mátyás menekült otthonról. Valóságos erőfeszítésébe került, hogy minél kevesebbet üljön otthon. Lehetőleg elkerülte a felesége tekintetét, nem bírta a zöldben játszó szemek olykor rajta feledkező, vádoló nézését.

A saját szűk életének rácsai közt szenvedő asszonyka minden lehetőséggel számolt. Először öngyilkosságra gondolt: eldobja magát az életet, s így menekül ebből a fojtogató világból. De aztán mind jobban megborzadt a gondolattól; halálfélelme támadt.

Végül összeszedte minden erejét, hogy rábeszélje férjét a városra költözésre. Hol heves sírások és szemrehányások közepette, hol hízelegve, könyörögve próbálta keresztülvinni a szándékát.

Minden hiába. Mátyás, mint a megszállott, egyre idegesebben és morózusabban ellenkezett. Csoda, hogy olykor a durvaságig nem ragadtatta magát; nehezen uralkodott már az idegein.

Rendre elsüvöltöttek életükben ezeknek a napoknak a viharai is. Beállt a csend, mindegyikük őrizte, forgatta a maga rejtett gondolatait, s alig váltottak szót egymással.

Jolánka azonban nem pihent. Szőtte a terveket, kiagyalt magában mindenfélét, nem mondott le róla, hogy akaratát valamiképp rákényszerítse Mátyásra. Egész délelőttjét azzal töltötte, hogy levelet írt az anyjának. A levél feldúlt, rossz idegállapotról tanúskodott. Kiöntötte a lelkét. Azzal fejezte be, hogy pénzt kért a hazautazáshoz, mert visszavonhatatlanul eldöntötte: itthagya az urát.

Komolyan vette elhatározását, Mátyásnak sem tett említést a levélről, hadd robbanjon a családba villámcsapásként a meglepetés. Makacsul föltette magában, hogy éjszaka sem engedi közel magához az urát. Semmi köze hozzá, megszakít vele minden kapcsolatot, itthagya, elfelejti...

Egy idő után az öregasszony megragadta a moslékosvedret, és kivitte az eledelt a disznóknak. Hogy magukra maradtak, Jolánka mégse bírta visszatartani a gondolatait.

– Mátyás – szólította meg bátortalanul.

A szóra, mint varázsütésre, heves dobogásba kezdett a szíve: ez az utolsó próbálkozás! Bár talán jobb volna nem beszélni. Nem is tudta, mit akar, zűrzavar kavargott a fejében.

– Tessék? – kérdezte Mátyás, föl sem pillantva a figyelmét elnyelő nagy könyvből.

– Elküldjem a levelet?

A férfi fölemelte tekintetét, s értetlenül nézett a feleségére.

– Miféle levelet?

Nehezen hulltak le a szavak.

– Nézd, Mátyás – mondta, de nem nézett a férfi szemébe, tekintetét nyugtalanul, idegesen kapkodta. – Ha nem vagy hajlandó belátni, hogy milyen esztelenségbe sodortad az életünket... Én nem így gondoltam... Én nem így láttam más orvosoknál...

Mátyás ingerülten reagált; heves érzékenysége részben az utóbbi hetek fáradságából eredt, de része volt benne annak is, hogy már nem nagyon bízott vállalkozása sikerében, kezdett ráébredni, hogy fantazmagóriát kerget, – bár ezt ilyen nyíltan nem volt hajlandó beismerni ön-maga előtt sem.

Idegeit különösen felőrölték a feleségével folytatott csatározások. Életét vigasztalanul megfeküdte a szülői házban uralkodó hangulat,

Jolánka nem kímélte.

A könyvet kissé fölemelte, s lecsapta az asztalra.

– Semmi más célt nem találsz az életedben, csak azoknak a példáját, akik kényelmesen berendezkedtek a rendelőjükbe, kialakították a maguk pénzes pacientúráját s fűtyülnek a világra? Köszönöm szépen! Nem bírom már ezt a folytonos... De hagyjuk. Hagyjuk!

Látta, miként vált szint az asszonyka arca halvány vörösből hirtelen sápadtra. Jolánka enyhe szédülést érzett. Előbb reszkető kezét emelte a homlokához, majd apró fogaival idegesen rángatózó ajkát harapdálta, egyre önkínzóbban.

Nehezen dadogta, kétségbeesetten:

– Nem bírod? Neem? Hát jó...

Nem volt mit kezdenie a kezével, tétován keresett valamit a levegőben, amibe kapaszkodni lehetne. Finom, hosszúkás ujjai egyszerre ökölbe rándultak.

– Akkor én... Én... – Nem volt ereje kimondani.

Miben reménykedett? Csodát várt, valamit, ami egyik pillanatról a másikra kicseréli ezt az előtte magasló férfit valakivel, aki Szabó Mátyás ugyan, és mégsem ugyanaz.

– Csalódtam benned, Mátyás. Semmi baj, azért nem haragszom. Tévedtem. Nem vagyunk egymásnak valók. Hiba volt a házasságunk. Persze, valamikor te nem ilyen voltál, egészen más. De hát változnak az idők s vele az emberek. Ha ugyan emlékszel még arra az időre...

Mátyás aljasságnak, gonosz asszonyi praktikának érezte a szavakat: a főlhánytorgatott régebbi időket, amikor ő még náluk lakott városban, s nem fogadták el tőle a házbért...

Ha erre gondolt, ordítani, ütni szeretett volna, megfojtani a feleségét. Nagyokat nyelt, és elboruló szemmel nézte az asszonyt. Támadásba kezdett, bár a hangját mérsékelni próbálta:

– Nem te, én csalódtam benned! Nem te tévedtél, hanem én! Folyton szekirozol, egy pillanatnyi nyugalمام sincsen melletted! Igazad van, nem vagyunk egymáshoz valók. Semmi értelme, hogy gyötörjük egymást!

Sok minden felgyült Mátyás szívében az utóbbi hetek során. Most aztán elszakadt a gát, s a szemrehányás áradata zúdult ki indulattól rángatózó ajkai közül:

– Nem értesz meg engem. Bár ez a kisebbik baj volna. De füttyülsz is reám, mintha a cseléded volnék! Szándékomat lépten-nyomon gáncsolod! Könnyű, fellelkesítő, üres és léha élet után vágyakozol, és arról ábrándozol, amikor egyedül vagy. Hát köszönöm szépen az ilyen élettársat! Te egyáltalán nem érzel semmi felelősséget az életben...

Annyira leigázta a visszafojtott remegés, kénytelen volt visszaülni, lábai elgyengültek, nem bírták tartani imbolygó testét.

Jolánka sértőn, gúnyosan fölnevetett, tudta, ez a leghatásosabb dőfés az ura szívébe.

– Hagyjuk a nagy szavakat. Hivatás, cél, feladat, kötelesség! Hagyjuk, hagyjuk! Épp eleget hallottam már...

De bántó cinizmusa sem leplezhette arcának dermedt ijedségét, látszott, nyomban zokogásba tör ki.

Nyilvánvaló lett előtte, hogy az ütközetet elvesztette, s már inkább csak a panasz sír föl belőle.

– Mi az én hivatásom? – kérdezte. – Hogy megkukuljak ebben az isten háta mögötti farkasveremben? Igen? Hogy hallgassam az apád dühkitöréseit napestig? Hogy tűrjem a te durvaságaidat? Tudd meg, kegyetlenség, amit te velem művelsz! Mindig magamra hagysz, nappal a színedet se látom, esténként későn jössz haza! S ha itthon ülsz, kerülöd a beszélgetést. Nem szeretsz te engem!

Mátyás az utóbbi mondatokat már közönyös arccal hallgatta.

Annál jobban beletüzült Jolánka. Eddig halkán beszélt, most egyszerre fölemelte a hangját:

– Tovább nem vállalom! Elküldöm haza a levelet, s amint megkapom az útiköltséget, azonnal utazom!

Mátyás vállat rándított, s ettől a mozdulattól ingelve, Jolánka kimondta, amit nem akart:

– Tudd meg, hogy gyűlöllek!

A férfi felkapta a fejét, szomorúan, megtört szemmel:

– Tehát így állunk?

– Becsaptál, utolsó tróger módjára! Nem élek veled tovább!

Ugrásra készen állott, derékban kissé meggörnyedve sikoltozott, s az egész asszony olyan volt, akár a kifeszített húr.

Gyors mozdulattal megperdült a sarka körül, s besietett az első szobába.

Csak hosszú percek múlva tért vissza lélegzésének megszokott üteme. Tenyerét forró homlokára tapasztotta szemét fáradtan lehunyta. Egy idő múlva rendeződtek tudatában Mátyás szavai: fellengős, felelőtlen élet, üres és léha...

Ezek a pillanatok megszilárdították elhatározását, elmegy a háztól, hazaköltözik városra. S ott valami olyan dolgot cselekszik, amivel bosszút áll. Hogy mit, maga sem tudta. Talán majd leugrik a harmadik emeletről. Képzete élénken működött, pillanatra fölrémlett benne a látvány: szétloccsant agyveleje az aszfalton, véres teste... Nem, érezte, hogy nem volna ereje megtenni. Megirtózott.

Inkább a méreg... Valamiféle fájdalom nélkül gyilkoló halálos por, ami kellemes álomba szenderíti.

Fantáziája színhelyet váltott: ágya szélén ül este, lefekvéskor, a lámpa zöld ernyőjén átszűrődő tompított fényben, hosszú, földig érő hálóingben. Hátraveti a fejét, nyelve hegyére önti a port, és egy-két korty vizet iszik rá...

Reggelre aztán ott találják dermedt testtel, kihülve, örök mozdulatlanságban. Az anyja fejét fogva sikoltozna, az apja feljönne az üzletből, persze, azonnal orvost hívnának. Összeszaladnának a barátnői, és zsebkendővel itatva könnyeiket, sajnálkoznának:

– Szegény kicsi Jolánka. Milyen szerencsétlen élete volt...

Míg képzete szárnyain berepülte a borzalmakat, elcsöndesedett. Fáradtságot érzett, kibuggyantak a könnyei, halk szipogással kesergett élete tragédiája fölött...

Már reggel sötét, haragos füstszínű volt az ég alja, azóta a hófelhők egészen bekerítették a falut, magasra kúsztak, aztán leereszkedtek. A felhőket alig észrevehető szellő pásztorolta, térengette, míg sikerült egy csomóba gyűjtenie, s akkor szép csendesen, nagy puha pelyhekben szállingózni kezdett a hó.

De a télnek már nem volt ereje, hiába árasztották el a kavargó pelyhek az egész völgyet, határozottan érzett a levegőben a tavasz közelsége.

Péter a lovakkal volt elfoglalva, kivezette ő ket a vályúhoz. Ahányszor megpillantotta Jolánka az udvaron, a sógora mindig a lovakkal bajmólódott, azokat rendezte, ápolta. Közben káromkodott egyet-egyet. Ebben az apjára hasonlított: könnyen állt nyelve hegyén a csúnya szó. De aztán mosolyra húzódott a szája, míg a lovak nyakát veregette, paskolta tenyerével gyöngéden. Mert szép állat ám a ló! Nincs annak párja az állatvilágban! Amikor szán elé fogja ő ket, nyomban sebes vágatába lendülnek, patkójuk alatt ütemesen csattog a jeges úttest, s tartani kell a gyeplőt, hogy ki ne szaladjanak a világból. Még azt is megérik, amikor a gazdájuk kissé oldalt vágja a kucsmáját: gangoskodva kapják magasba a fejüket, s olyan büszkén száguldanak, mintha mindig lakodalomba igyekeznének.

Péter sokszor húzta fél szemére a kucsmát, legényesen, büszkélkedve. Pedig nem illett hozzá ez a hetykélkedés, hiszen házasember volt. Mégis túltett a falubeli legényeken. Szeme sarkából Mátyásék szobájának szürke ablaka felé sandított, s azt gondolta: hej, csak azt látná egyszer Jolánka, amikor ő kezében tartja a gyeplő szárát, a két sárkányivadék pedig úgy szedi a lábát, mint a rezesbanda hangjára.

Mindenféle tervek forogtak a fejében. Mi lenne, ha elhívná Jolánkát szánkázni a szászok közé, amikor borért megy? Ezt az utat tervezgeti napok óta. Maholnap kifogy az időből, közeledik húshagyó kedd, az igazi nagy téli vigasság napja, amikor majd kell a bor.

Maga mellé ültetné Jolánkát, s olyan puha kényelmes fészket csinálna neki, egy díványon sem különbet. Ő meg csak egy hunyorítással adna jelt a lovaknak, azok máris nekifeszülnének a hámistrágnak. Hogy száguldanának ő k ketten a végtelen mezőben, a szemet kápráztató hótengerben, ki a világból! Jaj, hogy a dörgedelmes mennykő csapna ebbe a sivár, nyomorult életbe! Péteren hirtelen támadt bosszúság és keserűség vett erőt, nagyot káromkodott a foga közt, s kucsmáját előrelökte a szemébe.

Jolánka azonban meghallotta a sógora káromkodását. Hangosabb volt, mint ahogy a férfi akarta volna. Ekkor az asszonyka undorral, kicsit irtózva fordította el szemét a látványtól, pedig imént még ő is a lovak csodálatába feledkezett...

Mátyás még mindig reszkető ujjakkal forgatta a kopott fedelű orvosi tanácsadó lapjait. A könyvet még városon vásárolta, erre is Jolánka adott neki pénzt. Már jegyben jártak. Egy megboldogult öreg kollégája hagyatékából árvereztek mindenféle limlomot, ott bukkant rá a kétkötetes könyvre. Régi kiadás volt, még a háború előtti esztendőkből. A tudomány fejlődése azóta sok megállapítását elavulttá tette, de modernebb könyvekhez ebben a rejtett fészekben nem juthatott. Különben is megfizetetlenül drágák voltak az újabb orvosi kiadványok.

Ez alkalommal Kovács Dani betegsége miatt nyúlt az idejét múlt tanácsadóhoz: hátha talál benne valamilyen útbaigazítást.

A férfinak megállt a vizelete, szaggató kínok közt fetrengett az ágyában, jajgatott, sziszegett s döngette öklével a falat. Fogát vicsorgatva akkorákat káromkodott, hogy a felesége menekült kifelé az ajtón. Majd szelíd fohászkodásba enyhült a méltatlankodása.

Sürgősen segíteni kellett volna a kínokban gyötrődő szerencsétlenem...

De hiába nézte Mátyás a betűket, csak a fekete sorok vonala szaladt a szeme előtt, értelmetlenül. Elvesztette a fejét, kétségbeesetten érezte, hogy az iménti szóváltást soha semmi jóvá nem teheti...

Hát valóban nem szereti már ezt az asszonyt? Egyáltalán, szerette-e valamikor? Már a közelléte is fölinge-relte; türelmetlen, izgága lett, ha csak megpillantotta. Ellensége neki az asszony, s Mátyás úgy vélte, hogy tisztán átlátott szavai értelmén, a fondorlaton, a szimpla agyafúrtságon, amellyel Jolánka holmi bekerítő hadműveleteket végzett az elképzelései ellen, titokban és aljasul, hogy aztán rácsaphasson, és szétzúzhassa az akaratát. Az ő nagy terveit!

Hogy elmegy és itthagya? Menjen! Talán jobb is...

Persze a dolog nem olyan egyszerű. Ha csak Jolánkáról volna szó! De mit mond majd az asszony anyja?

Föllármázza a fél várost, végigkilincseli az összes ismerősöket, s nagy hangon megtölti az ismerősök körét, hogy milyen egy hitvány, semmirevaló fráter a volt veje, hogy utolsó szélhámos módjára becsapta a leányukat, be az egész családot, pedig ő k mennyire szerették és dédelgették. Ki hitte volna arról a szemforgató gazemberről? Hiszen olyan ártatlan pofákat tudott vágni, s olyan szelíden mosolygott, mint egy földre tévedt égi angyal! Kihasználta őket. Visszaélt a jószágukkal. Diplomát szerzett a pénzükön... Ki ismer ennél fölháborítóbb aljasságot?

Nem erőltette tovább az olvasást. Hideg verejtéket törült le a homlokáról...

De hátha Jolánka nem váltja be a fenyegetőzéseit? Meggondolja és marad? Ettől a lehetőségtől is viszolygott. Nincs kivezető út ebből a szörnyű helyzetből! Egyszer mégis véget kell valahogy vetni! Az volna talán a legjobb, ha elutazna a felesége. Milyen csöndben élhetne a munkájának! Semmi gondja-baja nem volna! Tétovázó ujjakkal simított végig az arcán. Szája mellett mély, függőleges barázdákat hasítottak a gondok. Koravénnek érezte magát.

Mégis, mi baja lehet annak a nyomorult Kovács Dani bának? Csúnya betegség, titokzatos kórok sorvasztják a falut. Ki tudná számba venni, kit milyen nyavalyák emésztenek. Aztán meghalnak, eltemetik és elsiratják őket, a cimborák meg nagyot kártyáznak s dalolnak néhanyat a virrasztóban.

Rövid idő múltán az emléke is szétfoszlik annak, akit sírba ránt a halál.

Egyáltalán, él-e egyetlen egészséges ember ebben a községben?

A vizelet eldugulásának sokféle oka lehet, és ritka ember a faluban, aki elkerüli ezt a keserves betegséget. Viszontagságos, megpróbáltatásokkal teli az emberek élete. Nyáron kora hajnaltól késő estig künn a mezőn a tikkasztó hőségben, amikor a szellő sem lebben... Télen meg a városba fuvarozni a fát, a hetivásárookra, üldögelni a nyirkos szekér tetején vagy a szánon, mely alatt ropog a hó. A csontokat is átjáró dermesztő hidegben...

Csak az alkohol nyújt némi enyhülést: a kocsmá!

Összevissza ugrándoztak a gondolatai.

Hólyagkő lenne? – fordított a könyv lapján. – Lehet. De a pontos diagnózis lehetetlen, hiszen nincsenek műszerei hozzá. Ha meg beküldené a kórházba az öreget, bizonyos, hogy nem menne. Sokan utolsót rúgnak anélkül, hogy orvos látná őket.

Pedig ez a legvalószínűbb, hiszen e betegség eléggé gyakori férfiak közt világszerte.

Fölpillantott, tűnődött, mélázó tekintete semmit sem keresett, mégis megakadt azon a kicsi széken, amelyen Jolánka ült az imént.

A székecske árván, elhagyatottan, szétálló kecskelábai-val mintha szökkenni készült volna.

A székről, isten tudja, miért, egy régi nyár és a cséplés jutott az eszébe. Akkor még hosszú, csaknem földig érő pendelyben szaladgált, mezítláb, mindig véres nagyujjal a lábán. Csak félig kellett lehunynia a szemét, s már hallotta is a cséplő bűgását, látta az anyját, amint vidám orcával sirült ki s be a házba, kakashúst főz a dolgozóknak, akik eljöttek segíteni nekik azzal, hogy majd visszadolgozzák Szabóék is a napszámot. Jó volt a termés. Jól eresztett a kalász. Apja önelégült hallgatással járkált a gép körül.

Mátyás kihozta az istállóból a cifrára faragott nyelű ostort; nyakánál színes bojt tarkállott. Megsarkantyúzta a kicsi széket, amelyen lovagló ülésben feszengett, csatogtatott az ostorral: Gyi te, lovacsám!...

Terheset sóhajtott. Milyen rég volt! Még a háború előtt történt. Azóta fölperzselődött a világ, s benne égett az emberek nyugalma is.

Több lapot is átfordított egyszerre a nagy könyvben, s visszatért az olvasáshoz. Caires, csontszú. A csontokban folyton előre haladó szétroncsolódásban jelentkezik, s mindig a csont- vagy csonthártyalob következménye. A csontszuvasodásnál a csontok nem halnak el, úgy, mint a csont elüszkösödésénél, hanem a csontállomány tömeckszerűen szétesik és elgennyesedik.

Csak akkor eszmélt rá, hogy mit olvas, amikor kezében az üres vederral visszajött az édesanyja. Becsukta a könyvet.

– Hát Kiss Jánosék? Elfelejtetted? Vagy nem mondtam neked? – kérdezte Mányi nén. – Pedig már a reg-

gel üzentek. Az a szegény János olyan sárga lett, azt mondják, mint a tök. Ó, mennyi baj, te jószágos isteni Okvetlen el kell menned, mert tudod, Kiss János... Hosszú mondókába kezdett.

*

Mivel Kiss Jánosék reggel óta hiába lesték az orvost a függöny mögül, – hát a család kitartó unszolására a kornyadozó maga kerekedett föl, és citromszínű ábrázatával útnak eredt. Mert ő egyáltalán nem érezte betegnek magát. Járt tudott, enni is meg inni is. Csak ez a főtelmes szín ne lett volna, mely egész bőrét elborította. „Tisztára madárijesztőt varázsolt belőled az Isten!” – csapta össze felesége a kezét, amikor a világosságban megpillantotta.

Az öreg Kiss méltatlankodva dörmögött:

– Úgy. Mért nem mondd mindjárt, hogy szarral mázolt bé? – nézegette kinyújtott kezét.

Furcsállotta a hirtelen színváltozást, de nem csinált nagy dolgot belőle. Majd rendel valami kenőcsöt a doktor, s az elmulasztja. Katonáéknál, annak idején, a lovak mellett egyszer megrühesedett, s akkor valami olyan égető zsírral kenték volt be a testét, hogy úgy érezte magát, mintha parázshalomba hengergették volna – szedegette össze az emlékeit, a betegségeket, amelyekkel megvívott. Amint csizmája végigcsikorgott a keményre fagyott jeges úttesten, föltette magában: nem fogja engedni semmiféle orvosnak, hogy tüzes kenőccsel kenje be a bőrét.

Közben, ahogy behúzott nyakkal rakosgatta a lábait öregkorát meghazudtoló fűrgeséggel, ki-kilesett az ujjas gallérja mögül. Nem szeretett volna emberekkel találkozni, nehogy, már szokásból is, leköpdösse valaki.

Sárga színt öltött a szeme fehérje is. Ő ugyan nem akart tükörbe nézni a reggel, de a felesége erőnek erejével elébe tartotta. Még jó, hogy napok óta nem borotválkozott.

Tiszta csúfság, ami vele történt.

Azért mégsem voltak olyan biztosak a léptei, mint máskor. Némi fáradságot is érzett a végtagjaiban, s olykor nyilallott a jobb oldala, a szúrás elért egészen a háta közepéig. Lábai meg-megroggyantak járás közben, hiába, valami baj történt odabent, a vén óra szerkezete megko-

pott. Fájt a dereka, mindjobban beleizzadt az igyekezetbe, hogy tartsa magát, ne roggyanjon meg.

Csak ne hozna senkit szembe a véletlen...

Erősen nézte odalent a Szabóék kapuját. Mindössze néhány lépés volt már csak, s ahogy közeledett a célhoz, egyre jobban megnyugodott, már nem sietett olyan nagyon, lassított a lépésein.

De mintha összeesküdött volna ellene a sors: hirtelen előbukkant Kuriné. Kis János bá megtorpant, próbált félrenézni, mintha a házak havas tetőzetén merengene. Kitérni azonban nem lehetett.

Kuriné kidugta két kezét a fekete hárász kendő alól, és összecsatintotta:

– Jaj, János bá lelkem...

S ahogy a kezek kibontakoztak, a nagy fekete kendő kissé lecsúszott az asszony fejről, láthatóvá lett Kuriné kerek, pirosposzsgás arca.

– Milyen furcsa színe lett keednek, szent isten!

Kiss János bá kényelmetlenül csavargatta a nyakát, s annyira összehúzódott az ujjas mögött, hogy már csak az orra látszott ki.

– A semmi – próbálta elütni a dolgot egy kézlegyintéssel.

– Nahát, még ilyet se láttam! – hajolt még közelebb Kuriné. Csak arra vigyázott, nehogy szembe leheljen vele a beteg, mert ragályos is lehet a nyavalyája.

– Na, akkor nézz meg jól – bosszankodott a vénember. – Mert ha a doktor kezelésbe vesz, elmúlik a baj, s többé nem láthatod.

Kuriné sopánkodott egy sort, sajnálkozott, s ingatta a fejét.

– Nem is kéne doktorhoz menni. Elmúlna magától is – jegyezte meg fölényeskedve az öreg.

A szó megütötte a Kuriné fülét. Felfigyelt.

– Én is azt mondom. Jobb, ha visszatér.

– Ha elindultam, már nem térek vissza.

– Pedig ki tudja, ejisze jobb lenne...

– Hogy még azt mondják, hogy félek a doktortól?

– Nem a bátorságról van szó. De én nem mennék.

– A fehérnép mindig is gyáva – mondta János bá.

– Gyáva? De hátha megölne a doktor?

Erre már a sárga ember is elfeledkezett a bajáról. Kérdőleg meredt az asszonyra:

– Hogyhogy megölne? Régi babona az! Ma már más-ként áll a világ.

A kis tömzsi Kuriné sem hagyta a maga igazát:

– Úgy, úgy. Babona! De én éppen ma is jártam Máthééknál!

Csak ennyit mondott, s jelentőségteljesen nézte az öreget. János bá nem mutatott túlságos érdeklődést Kuriné locsogása iránt.

– Hát osztán? Mi van Máthééknál?

– Mondják, hogy kétszer próbálta elpusztítani a doktor.

János bá kicsit hátrahőkölt:

– Mit beszélsz, te? – és sárga szemének sugarai összefonódtak Kuriné sokatmondó, titokzatos tekintetével.

– Akár a kígyó. Álnokul – magyarázta az asszony. – Másodszor annyira kiéhezette, hogy az a szegény lefordult az ágyról, olyan gyenge lett az éhezéstől. Szinte ott lelte halálát.

János bá mintha kicsit elgondolkozott volna.

– Na, azért Máthé is megéri a pénzét – mondta.

– Meg, meg. Azért csak azt mondom, vigyázzon keed.

– Sze vigyázok én, ne búsulj. Kenőccsel nem lehet megölni az embert.

Kiss János bá olyan magabiztosan legyintett, mint akit tíz bivaly sem volna képes átvonszolni a másvilágra.

Hanem Kurinétől, ha már útjába sodorta a balszerencse, nem szabadulhatott egyikönnyen. Megfogta az ujjasa szélét, belecsimpaszkodott, s hadarta a szavakat ellenállhatatlanul:

– Ide hallgasson, János bá, üsmerem én a keed baját. Az én uram is elhúzta volt ezt a betegséget.

– Na látod, nem is tudtam – próbált indulni az öreg.

– Nem, mert hamar jobban lett – tolta elébe remegő testét az asszony. – Csak egy murkot kell kifúrni – árulta el a titkot.

Az öreg talán nem hallotta jól, kissé lehajolt, s tartotta a fülét:

– Mit? Egy murkot?

– Lidi nén tanított reá...

– Hát akkor csak fúrjátok a murkot. Én sietek!
– Ő pedig tudja! – hadarta Kuriné, s az öreg elé rakta a lábát. – A murok likjába törökbúzakását kell tölteni.

– Húzd el a lábad, mert véletlenül reálépek.

– De előbb izé... Hallgassa meg...

– Egyéb dolgom van, semhogy a murokkal bajlódjak.

– Engedelemmel legyen mondva, arra a kására előbb egy cseppet a vizeletéből... A saját vizeletéből...

A vénember már azt hitte, hogy az asszony csúfot üz belőle. Megrántotta magát, s folytatni akarta az útját.

De Kuriné, amelyen kis kerek, tömzsi volt, olyan fűrgének is bizonyult: máris előtte termett, s nem volt hajlandó félbehagyni, amit elkezdett:

– Aztán a murkot fel kell tenni a hijuba. Fel a kakasülőre, hogy a madarak reá járhassanak. Mire elhordják a kását, a beteg meggyógyul, mintha baja sem lett volna. Nem kell oda doktor, sze Lidi nén a tulajdon uramat is kigyógyította!

Léptek kopogtak az utca jegén, rohamosan közeledtek. Kuriné már az első pillanatban észrevette Szabó Pista bát. Kiss János viszont csak most fordította feléje a fejét.

Nagyot sóhajtott, s megadta magát. Visszalépett.

– Mondjad csak, hadd halljam. – Egyszerre alábbhagyott a mehetnékje.

Lám, milyen jól bírja magát még mindig ez a Szabó Pista! Komoly ábrázattal, nagy tekintélyt mutatva, erősen peckesen lépegetett. Két kezét mélyen belesüllyesztette vastagon ványolt, szürke daróc bekecsének ferde vágású zsebeibe. Ősszel kevert bozontos szemöldöke egészen elrejtette a szemét. De azért mindent látott ő keme az utcán. Amióta orvosi diplomát szerzett a fia, még a köszönése is önérzetesebb lett. Elvárta, hogy előre süvegeljenek előtte, majd kicsit megnézte az illetőt, aztán ő is odabökött kezével a kucsmájához.

Kiss János bá hátat fordított neki, mintha nem vette volna észre.

Bezzeg járt a Kuriné szeme, mintha olajba mártották volna:

– Aztán nem szabad rendes kannából innya vizet, amíg a betegség tart. Hanem egy viaszpohárból. Aranygyűrűről.

– Vagy az isten, még mit ne? – tapodott a vénember.

Indult volna tovább, de hogy Szabó Pista bá felbukkant az utcán, egészen megzavarodott. Ha elmozdul, akkor hozzá kell csatlakoznia, hiszen eredetileg arrafelé fordította a kormányrudat, éppen Szabó István doktor fiához. De ezt a vastagon beöltözött Kurinét mintha az ördög gurította volna elébe. Valahogy elment a kedve az orvostól.

Az asszony ki nem fogott a tanácsokból:

– Viaszpohara vagyon Lidi nének. Az odaadja. Kotyvaszt ő valamiféle orvosságot is, ha kell. Tudja a módját. Mi is lesz ezzel a faluval, ha majd Lidi nének is elrángatják egyszer a szagatót? Mert bizony öregecske már ő, ki tudja meddig tapossa még ennek az útnak a kéréget.

János bá még mindig nem állt kötélnek, de már nem ellenkezett olyan hevesen.

– Minek tartasz te engem? Buta parasztnak?

– Ó, dehogy! De azt is meg kell gondolni, hogy Lidi nén két véka búzáért visszaadja az egészségét. Hát az orvos mennyi pénzbe kerül!? Aztán meg is ölheti az embert...

Szabó léptei már a közvetlen közelükben kopogtak. János bá a lebegő varjakat nézegette. Közben azt latolgatta magában: valami igaza van ennek az asszonynak, ami a pénzt illeti. Lám, erre ő k nem is gondoltak, hogy mennyit kell majd fizetni az orvosnak. Honnét a nyavalyából kotorja elő? Pedig az orvosnak fizetni kell, az bizonyos!

Szabó csak épp a szeme sarkából rebbentett egy futó pillantást a tereferélőkre, mintha nem törődne velük. De amikor látta, hogy Kiss János tüntetőleg a háta közepét mutogatja neki, hangosan rászólt:

– Hova-hova, János bá?

A vénember összerezsent, mintha a hang hátbavágtat volna.

– Csak ide, a közelbe...

– Nana – hagyta rá Szabó, s már el is suhant mellettük, ügyet sem vetve reájuk.

Hanem Kuriné nem tudott visszatartani egy gonosz-kodó megjegyzést:

– Ez is börtönben végzi majd, a híres fiával együtt...

*

Mátyás, amikor imént visszajött az anyja, kezében a csőrömpölő üres vederral, becsukta a könyvet.

Most, amikor feldöngtek az udvaron apja kemény lép-tei, gyorsan vette a nagykabátját. Az anyja csak nézte, nem értette ezt a hirtelen támadt serénységet. Mátyás még csak nem is köszönt, rohant kifelé.

Menekült az apjától, nem akart találkozni vele...

Hát élet ez, hogy mindig bujkálni kell, menekülni, hol a feleségétől, hol a tulajdon édesapjától.

A főbelit is csak akkor nyomta a fejébe, amikor már megnyitotta az ajtót. Kapkodott, sietett, mintha valami-féle fontos elmulasztott dolga jutott volna egyszerre az eszébe.

Apjával az ajtó közt találkozott. Az öreg Szabó a fián is keresztülnézett, annyira el volt merülve a gondolataiba, nem hallott, nem látott. Mátyás igen jól ismerte az apját. Tudta, hogy ismét forralja valami. Talán beütötte magát a kocsmába, s ott felbosszantották. Talán a pohár fenekét is megnézegette, s épp akkor hagyta félbe, amikor még nem egészen részeg az ember, tehát nem kurjongat vagy kötekedik, de már nehéz búnak ereszti a fejét. Mindegy. Fontos, hogy elmeneküljön a háztól.

A családfő megjelenése fojtogatta a lelkeket.

Péter nemrég végzett a lovak itatásával, s bevette magát a pitvarba. A cigarettáját szívta nagy kényelmesen, s átadta magát a cserepesből áradó kellemes melegnek. Egészen elernyedtek az izmai.

De ahogy betoppant az apja, s árnyéka hosszan keresztbefeledt a pitvar földjén, Péter sietve elhajtotta a cigarettát, fölemelkedett a székről, és a sarokba sompolygott.

Szabó Pista bá megállt a helyiség közepén, s vizsga pillantásokkal körülnézett. Nem szólt. Mintha csak azt kereste volna, mibe lehetne belekötni.

A következő pillanatban a feleségére reccsent.

– Még mindig nem került elő az a menyecske? – kérdezte.

Péter vette a kucsmáját s kisündörgött a házból.

Az öregek magukra maradtak, négyszemközt.

Szabónénak már száradt a torka.

– Ha nem jött haza mostanáig – nyilatkoztatta ki Pista bá megfellebbezhetetlenül –, már ne is jöjjön! Nem kell az olyan menyecske az én házamhoz, aki szedi a sátorfáját és elillan innen, mint a kámfor, s azt sem lehet tudni, hogy miért. A megveszekedett teremtésit az ilyen fehérnépnek!

Mányi nén hallgatott. Az öreg Szabó idegesen járkált fel, alá, csak úgy forrt benne a méreg.

– Vagy azt szeretné, hogy a fiam menjen kérlelni őt – fújta tovább a magáét. – Még mit nem! Ejisze elvárná, hogy leboruljon előtte, mint a pápisták a szűz Mária lábánál, s könyörögjön neki?! Na, azt a szűz istenit!

Magasba lendítette a karját, s megragadta fején a kucsmáját. Mányi nén már látta, hogy repül a fekete báránybőr sapka az ágy felé, de másként történt. Az öreg még keményebben benyomta a főbelijét, rá a szemére. Istenem, ez még rosszabb! – remegett az asszony.

– Nem elég, hogy megkértük egyszer feleségül a fiamnak? Mit akar még? Hogy újra leánykérőbe menjünk?

Szabóné maga elé pusmogva sóhajtozta:

– Jól van, jól van. Majd elsimul minden...

Mire a gazda, minden szót tagolva, kijelentette:

– Péter oda a lábát soha többé bé nem teszi! Osztán én megmondtam!

Csak most repült a kucsma. S erre fellelegzett az asszony.

– Majd hazakerül az a menyecske. Én mondom, hogy visszajön. Hagyni kell. Nem használ semmit a veszekedés. Nem kell azért napokon át perlekedni – oltogatta a föllángoló haragot.

De Szabó nem az az ember volt, aki szó nélkül le tudja nyelni, ami a szívét szorongatja. Neki ordítani kellett:

– Ide, az én házamba, bé nem teszi többet a lábát soha! Ezt én mondom! – fenyegetett öklével a semmibe. – Nekem nem kell az olyan meny, aki így el tudott hagyni minket. Aki képes volt ezt megtenni! Hogy piruljon az orcám miatta az egész falu előtt!

Mányi nén nem várta meg, hogy tovább forrjon az urában a méreg. Hamar nagykendőt kanyarított a válla köré, s ő is kiosont az ajtón a fiai nyomában. Pista bá vitázhatott a csupasz falakkal.

– Hová indul, édes? – szólt a kapu felé szaporázó asszony után Péter az istálló ajtajából.

Mányi nén megfordult, s megállt egy pillanatra:

– Megyek, hogy hívjam haza a feleségedet. Apád erősen mérges. Mind csak Zsuzsikát emlegeti.

A férfi meghökkent, ijedten kérdezte:

– De hátha megtudja Mátyás? – lépett közelebb. – A gyermeket...

Összebújtak, susmutoltak az udvar közepén, jobbra-balra figyelve, hogy nem hallja-e őket valaki.

– Tán csak bírja már magát annyira, hogy nem kell ágyban ülnie. A bábaasszony csak három napot mondott. Az pedig eltelt. Talán már fel is kelt. – Mányi nén bogos, görbült ujjjaival reszketve bogozgatta álla alatt a keszkenőt.

Iparkodott, nehogy utána szóljon az ura.

De Péter megint melléje lépett:

– Álljon csak meg, édes.

– Mit akarsz, no? Sietek.

– Csak azt akarom kérdezni, hogy muszáj hazahozni?

– Muszáj, fiam, muszáj. Apád előtt nincs megállásunk. Azt hiszi ő keme, hogy elhagyott téged. Már erősen tüzel. Azt mondta, hogy bé sem ereszti többé a kapun!

A fiatalember nagyot sóhajtott, s a felhők szürke rongyait lebegtető eget nézte. Tologatta a kucsmáját:

– Még csak az kell, hogy valami zándorodás legyen, s kitudódjon a dolog. Eljuthat a csendőrség fülébe is. Sok ellensége van a családnak.

– Nem lesz semmi baj, ne félj. Apádnak azt mondjuk, hogy beteg volt az anyja, s amiatt kellett neki otthon ülnie.

Péter tétovázva csóvált a fején:

– Ezt előbb is kitalálhatta volna...

– Előbb nem. Mindent a maga idejében, fiam. Ha előbb mondtam volna, apád nyomban fölkerelkedik, s elmegy beteglátogatóba. Ismerheted ő kemét. Csak akkor mondjuk majd, ha hazajön a menyecske.

A férfi bólintott, s a csizmája orrát nézegette magafeledten.

– Jól van. Mondjon, amit akar. Én nem tudok semmiről semmit. Csak azt akartam kérdezni, hogy muszáj-e hazahozni Zsuzsikát. Mert tőlem akár otthon is maradhatna, a szüleinél...

Befordult a pajtába, ahol a lovak állásán túl, az istálló sötét mélyében két tehén örölte a kóstot.

Péterben ő rült indulat lobbant a jámbor kérődzökkel szemben, mert épp amikor betoppant, az egyik jószág nagy ravaszul a társa elől próbálta elcsenni a szénát. Neki sem kellett egyéb! Foga megcsikordult, káromkodott egyet, s előbb ököllel, majd csizmaorral esett a gyanútlan baromnak. Az állat jobbra-balra firtatott, rángatta a láncot, amellyel a jászol fényesre koptatott gerendájához volt kötözve.

Pétert valami ostoba, megmagyarázhatatlan harag fűtötte, s szeretete volna pozdorjává törni az egész pajtát, az egész világot!

Minden emberségéből kivetkőzve addig csépelte, rúgta a nyomorult páriát, hogy az kínjában lerogyott, fájdalomosan felbődült s rémülten könyörgő szemekkel bámult a megvadult férfire.

De az nem sajnálta meg. A barmot lehet ütni és rúgni. Azt kedve szerint dögönyözheti az ember. Mert a tehén, az nem ló!

Hanem az istállóban támadt vihar meglegyintette a lovakat is: megbokrosodtak. Péter, amint egyszer oldalt pillantott, látta, hogy az egyiknek milyen idegesen remeg a rózsaszínfoltos orrcimpája. Aztán fölnyerít, majd fölágaskodik, nyihog, döngeti jégpatkós patájával az istálló földjét.

Megvadult Péter körül a világ. Nem bánta! Hütenie kellett forróságtól gyöngyöző vérének. Szeme vörösen, fenyegetőleg forgott, kicsin múlt, hogy neki nem rontott a közelében rúgkapálózó, idegeskedő lónak. Az egész teste

vitustáncot járt, keze ökölbe feszült, nem tudta kiegyenesíteni az ujjait.

Mégis: a lóhoz nem nyúlt. A ló nem téhen. A ló érzékeny állat.

Szilajul vágta bele a hajába, s hersegett fején a bőr, amint a körmével kaparta...

Az orvos ezalatt Kovács Dani bá ágya mellett töprengett, elég hosszasan. Hiába idézett föl mindent a tanultakból, csak ráncolta a homlokát, s nagyon kínos volt, ahogy a család tagjai némán álltak körülötte, s várták a döntő szót, a diagnózist. A beteg is gyámoltalanul, segítséget kérően nézett rá. Kellemetlen percek voltak; még mindig nem tudta megszokni az ilyen helyzetet, pedig elégszer volt része hasonlóban.

S ezekben a feszült, félszeg percekben is a felesége révlett föl gondolataiban. Jönne ide, látná szemtől szembe az emberi szenvedést, a nyomorúságot, az elesettséget, a szálnalmas magatehetetlenséget...

Addig kérdezte, faggatta a beteget, hogy végül fölébredt benne a gyanú: hátha valamiféle rosszindulatú daganat zárta el Kovács Dani bá vizeletét. Csillapítót írt föl, s kijelentette, hogy föltétlenül be kell szállítani a beteget városra, kórházba.

S ahogy ezt kimondta, Kovácsné olyan ellenségesen, gyanakodva emelte rá egyébként is rideg, bamba tekintetét, mintha tolvaj tört volna a házba.

A beteg pedig lemondóan legyintett, és keserveset sóhajtott:

– Akkor már inkább dögöljek meg itthon...

– Nem kell mindjárt a halálra gondolni – mondta az orvos.

– Nem, nem. De honnét vegyek pénzt a kórházra?

S befelé fordult, mintha megsértődött volna.

Ellenséges pillantások kísérték az orvost. A köszönését se nagyon fogadták. Azt pedig, hogy milyen átkozódó és fenyegető szóáradatot bocsátottak utána, nemcsak az aszszony, hanem a leánya és a veje is, jobb, hogy nem halotta...

Mátyás közben a falu rákos betegeit számolgatta össze magában, – már akiről tudomása volt.

Nem ritka jelenség, hogy a falu vénjeinek elakad a vizelete. Sokszor faggatta ő ket. Volt, akinek fiatalabb korában szerzett nemi baját házilig kezelték, kékköves oldattal. Mások fafuvarozás közben hültek meg, s voltak akik hajdanában nem válogattak a szoknyák között. Az ilyen bővérűek ugyancsak kornyadoztak öreg korukra, lám, a nagy hasú Costin bátyja is – öregebb az országútjánál – csak botra támaszkodva tudta odább vonszolni derékban meggörnyedt testét.

Mi mindennel lehet magyarázni az öregkori nyavalyákat! Egyetlen ember ahhoz is kevés, hogy föltérképezze a falu egészségügyi helyzetét.

Eseteket tudott meg, hogy a fiatalabb menyecskék sokszor otthon, saját maguk, orsóval, horgolótűvel szabdultak meg a fenyegető gyermekveszélytől, több esetben a bábaasszony segített rajtuk fakanál nyelével, kenegetéssel, forró vízzel, isten tudja még mivel. Valaki beszélt neki az oleanderlapi keserű levéről, a húsleves színesítésére vásárolt sáfrány borban főtt mérgéről; mind-mind a gyermekáldás elleni védekezés eszközei.

Ha egy általános vizsgálatot tarthatna, hogy kinek van méhrákja? Hány asszony testében nő, terpeszkedik, egyelőre észrevétlenül, a biztos halál? Talán azért is roppan meg olyan idő előtt a falusi asszonyok egy része!

Elröppennek felettük a szenvedélyek esztendei, és hirtelen megöregszenek, görnyedt lesz a járásuk, szaggat a derekuk, jajgatnak, szenvednek, elsírják panaszait fűnek-fának, s olyanok is akadnak, akik átkot szórnak férjük telhetetlenségére.

...Kevés ideig tartott a szelek pihenése. Alighogy elállt a délelőtti havazás, új erővel támadt föl a szél, csak éppen hogy irányt változtatott. Előbb összehordta az égen az alacsonyan kószáló sötét felhőket, majd a völgy északi szájának rohant. Vadul vijjogott, dúdolt, forgatta a havat.

Mátyásnak is könnyet préselt a szemébe. Homályba borult előtte a világ, s úgy haladt, gyorsan szedegetve a lábát, rövid lépésekkel védekezve a síkosság ellen, mintha vakon iparkodna.